

Valdonė INDRAŠIENĖ, Eglė KAPOČIŪTĖ

BIBLIOTERAPIJOS ELEMENTŲ TAIKYMAS, SPRENDŽIANT PAAUGLIŲ SOCIALINES IR PEDAGOGINES PROBLEMAS

Anotacija. Straipsnyje aptariamos biblioterapijos elementų taikymo, sprendžiant paauglių socialines ir pedagogines problemas, prielaidos. Tyrimu nustatyta, kad mokiniai, išskirti kaip motyvacijos skaityti neturintys, skaitymą tapatina su galimybe įsijausti į herojaus vaidmenį, lavinti vaizduotę, retorikos bei kitus sėkmingam socialiniam bendravimui reikalingus įgūdžius. Remiantis skaitymo strategijų taikymo teorinių prielaidų ir kokybinio tyrimo rezultatų analize, daroma išvada, kad pedagogai galėtų taikyti biblioterapijos elementus kaip priemonę sprendžiant emocines, socialines ir pedagogines problemas, formuojant asmens požiūrį į save ir į supantį pasaulį.

Esminiai žodžiai: skaitymas, paaugliai, biblioterapija, socialinių ir pedagoginių problemų sprendimas.

Ivadas. Skaitymas yra vienas svarbiausių gebėjimų, ugdant asmenybę, atliepiančią šiandienės visuomenės keliamus reikalavimus: kritiškai mąstyti, veiksmingai komunikuoti bei mokytis visą gyvenimą. Išlavinta sakytinė ir rašytinė kalba padeda žmogui lengviau integruotis į visuomenę. Šių gebėjimų ugdymą pabrėžia svarbiausi tarptautiniai (Bolonijos proceso (1999), Lisabonos strategijos (2000) ir nacionaliniai švietimo politikos (LR švietimo įstatymas (2003), Švietimo gairės (2002), Bendrosios programos (2003) ir kt.) dokumentai.

Sąmoningo skaitymo ir kritinio mąstymo gebėjimai sukuria prielaidas šiandienos žmogui gyventi visavertį asmeninį, sėkmingą profesinį bei visuomeninį gyvenimą (Navickaitė ir kt., 2007). Tyrėjų A. Baratho, L. Sabljako (2001), D. Janavičienės (2005), G. Raguotienės (2008) teigimu, knyga ir skaitymas gali sukurti tokią dvasinę būseną, kuri padeda kovoti su liga, vieatve, stresu, depresija, baime, įveikti psichologinę įtampą. Grožinės literatūros skaitymas, pasak Z. Manžuch (2001), stiprina žmogaus pasitikėjimą savo dvasios ir kūno jėgomis, žadina viltį, atitraukia nuo sunkių minčių, dvasinių traumų, palengvina adaptaciją, pakelia nuotaiką. Taigi grožinės literatūros paskirtis – perteikti savitą kasdienybės supratimą, gyvenimišką patirtį taip, kad skaitytojas patirtų estetinių išgyvenimų.

Skaitymas svarbus ne tik ugdant brandžią asmenybę, gebančią prisitaikyti prie nuolat kintančio pasaulio, bet ir kaip gydomoji priemonė, padedanti asmeniui įveikti psichologinius, emocinius sunkumus bei formuoti teigiamą požiūrį į save ir aplinką. Neatsitiktinai, daugelio šalių viešosiose, vaikų ir mokyklų bibliotekose vaikas gali

kreiptis į biblioterapijos paslaugas teikiančią mokytoją ar bibliotekininką, gauti ir skaityti specialiai parinktą literatūrą, diskutuoti su jais skaityto teksto temomis. Ši biblioterapijos forma taikoma mokyklos aplinkoje, nes mokiniai, skaitydami grožinius tekstus, geriau suvokia juos supantį pasaulį, išmoksta bendrauti su bendraamžiais, spręsti kai kurias problemas. Taigi veiksmingas naudojimas kruopščiai parinktų ir specialiai pateiktų literatūros kūrinių, kurie yra psichologiškai svarbūs, gali padėti ne tik gydyti psichikos traumas, bet ir koreguoti asmens elgesį ar požiūrį. D. Janavičienės (2005) teigimu, geros kokybės literatūros skaitymas visada artimas meno terapijai.

Tyrimo tikslas – aptarti biblioterapijos metodo taikymo ugdymo procese priedais, sprendžiant paauglių socialines ir pedagogines problemas.

Tyrimo metodika:

- mokslinės pedagoginės literatūros, dokumentų analizė;
- *focus* grupės interviu;
- stebėjimas.

Tyrimo rezultatai. Skaitymas, knygų pomėgis – socialinio statuso atspindys. Skaitymas mažina įvairių socialinių grupių – neįgaliųjų, benamių, senelių, emigrantų – prieštaravimus, padeda atskiram žmogui ar grupei integruotis į bendruomenę, aktyvina jų visuomeniškumą, skatina pilietiškumą, stiprina žmonių tarpusavio santykius (Raguotienė, 2008).

Skaitydamas gerą literatūrą, žmogus kaupia estetinę patirtį, itin jautrų žmogaus būties saugos mechanizmą. Pasak V. Daujotytės (2008), skaitymas kaip susipažinimo su pasauliu ir žmogumi, pasinaudojant svarbiausiu žmogiškosios komunikacijos kanalu – kalba, – galimybė, jauniems žmonėms šiandien nebėra savaime suprantamas dalykas. Todėl, autorės teigimu, reikia ieškoti papildomų argumentų ir motyvų, bandyti skaitymo džiaugsmą sieti su skaitymo nauda

Skaitymas – viena iš subtiliausių, intymiausių asmens komunikacijos formų. D. Janavičienės (2005) teigimu, sąvoka „biblioterapija“ suprantama labai nevienodai. Tai:

- psichologinės pagalbos metodas;
- psichoterapijos metodas;
- savipagalbos metodas;
- grožinės literatūros interpretacijų sritis;
- skaitytojų aptarnavimo metodas;
- veiksmingo skaitymo metodas;
- meditacijų praktikos dalis.

Autorė pažymi, kad visose biblioterapijos sampratosose minimi du žingsniai – skaitymas ir perskaityto teksto analizė.

Kiti tyrėjai (A. Barathas, L. Sabljakas, 2001) biblioterapiją apibūdina kaip veiksmingą naudojamą kruopščiai parinktų ir specialiai pateiktų literatūros kūrinių, kurie yra psichologiškai svarbūs ir gali padėti gydyti psichikos traumas.

M. H. Abdullah (2002) pažymi, kad biblioterapija – tai literatūros kaip priemonės taikymas, siekiant padėti asmenims susidoroti su emocinėmis problemomis, psichinėmis ligomis ar pokyčiais. Gydymas skaitymu veiksmingai padeda asmenybei keistis ir tobulėti. Autorės teigimu, biblioterapija gali padėti bet kokio amžiaus žmonėms. Esminė biblioterapijos prielaida yra ta, kad klientai susitapatina su literatūriniais charakteriais, tai skatina išlaisvinti emocijas bei išvelgti naujas galimybes keisti savo gyvenimą. Tyrėja pažymi, kad skaitydami paaugliai gali pasijausti saugiau, suprastę, kad ne jie vieni susiduria su tokiomis problemomis. Jie mokosi, kaip susidoroti su iškilusiais sunkumais, reflektuodami tai, kaip knygos herojai jas sprendžia.

A. Barathas, L. Sabljakas (2001) išskiria šiuos biblioterapijos teikiamus pranašumus:

- savivokos stiprinimas;
- projekcijos proceso kaip ypatingo (nesąmoningo) konfrontavimo su savo paties požiūriu ir kitų reakcija skatinimas;
- skverbimasis į skausmingą patirtį per katarsį;
- pagalba išvelgiant savo pačių problemas.

Skaitymas gali būti paviršutinis ir gilus. Visi analizuojantys biblioterapiją pabrėžia, kad naudingas tik gilus, tekstą išgyvenančio asmens skaitymas. Tik stipriai jaučiant kito žmogaus sielą, galima patirti katarsį (emocinį sukrėtimą), kuris gydo, padeda atpažinti ir keisti situacijas, jausmus. Įgyti išminties pačiam veikloje išbandant gautas žinias arba jas tiesiogiai išgyvenant per kito žmogaus jau nueitą, išanalizuotą ir užfiksuotą patirtį, – tai vienas iš biblioterapijos principų (Janavičienė, 2005).

G. Raguotienės (2008) teigimu, parinkti knygą sergančiajam ne mažiau svarbu nei vaistus – ji parenkama atsižvelgiant į ligonio išsilavinimą, profesiją, lytį, psichikos ypatumus, skaitymo įgūdžius ir ligos pobūdį. Autorė pažymi, kad norint padėti sergančiajam, būtina sąlyga – gerai pažinti literatūrą ir pacientą. Ganėtinais rizikinga siūlyti knygas, kurių pats patarėjas nėra skaitęs ir „nesuderina“ su skaitančiojo būseną. Vienas ir tas pats kūrinys įvairiems ligoniams gali sukelti net priešingas emocijas, todėl biblioterapeutas turi sugebėti prognozuoti skaitymo padarinius. Tyrėjos teigimu, literatūra, kurioje jaučiamas nusivylimas, žiaurumas, kasdienybės pilkuma, kurių atomazga tragiška, veikejai „ištižę“ ir bevaliai, biblioterapijai netinka.

Mokslinėje literatūroje pažymima, kad biblioterapiją kaip gydymo metodą patariama taikyti tik asmenims, gerai išmanantiems literatūrą ir išėjusiems literatūros ir

biblioterapijos kursas. Tačiau atskirtus jos elementus savo darbe gali taikyti ne tik bibliotekininkai, bet ir pedagogai. Vadinasi, skaitymą kaip terapiją, siekiant padėti paaugliui kurti teigiamą požiūrį į save, įveikti adaptacinius, bendravimo sunkumus, patirtas traumas ar praradimus, savo darbe galėtų veiksmingai taikyti klasės auklėtojai ir socialiniai pedagogai.

Pagal socialinio pedagogo pareiginę instrukciją jo darbo tikslas – padėti vaikams geriau adaptuotis visuomenėje, bendruomenėje, švietimo ar globos įstaigoje, kitose socialinėse įstaigose, vykdančiose ugdymo funkcijas, racionaliau išnaudoti visas teikiamas galimybes lavintis, mokytis ir augti savarankiškais piliečiais (Socialinio pedagogo instrukcija, 2002).

Studijuodami socialiniai pedagogai įgyja ir pedagoginių, ir psichologinių žinių, todėl turi kompetencijų vesti biblioterapinius individualius ir grupinius užsiėmimus. Tačiau socialinės pedagogikos studijų programose (AIKOS) nėra numatytas studijų dalykas, kurio metu būtų ugdomas socialinių pedagogų literatūrinis išsilavinimas. Vis dėlto norėdamas padėti paaugliui susidoroti su iškilusiais sunkumais socialinis pedagogas galėtų taikyti tam tikrus biblioterapijos elementus, kurie toliau bus aptarti.

Siekiant išsiaiškinti socialinio pedagogo galimybes per grožinės literatūros tekstų suvokimą padėti paaugliams spręsti išskylančias socialines ir pedagogines problemas, 2007 m. m. Vilniaus Petro Vileišio pagrindinėje mokykloje organizuotas ugdomasis projektas, kuriame dalyvavo 18 lietuvių kalbos mokytojos atrinktų VIII klasės mokinių. Svarbiausias atrankos kriterijus – motyvacijos skaityti neturinčių mokinių palyginti aukšti mokymosi laimėjimai. Pažymėtina, kad atrinkti projekto dalyviai yra iš vienos klasės, kuri įvardijama kaip labiausiai skaitanti klasė.

Pirmajame projekto etape atliktas konstatuojamasis tyrimas, kurio metu projekto dalyviai raštu atsakė į atvirus klausimus apie skaitymą, vėliau savo nuomonę pagrindė *focus* grupės interviu metu.

Į klausimą, dėl kokių priežasčių žmonės skaito, didžioji dauguma paauglių atsakė panašiai. Dalis tiriamųjų ($n = 7$) išskyrė tokias priežastis: naujos informacijos gavimo būdas „...*nori daugiau sužinoti...*“; vaizduotės ir proto lavinimas „*Skaitydami žmonės lavina savo protą ir vaizduotę. Taip pat skaito savo malonumui, o ne todėl, kad verčia skaityti suaugusieji*“; arba malonus laisvalaikio praleidimo ir atsipalaidavimo būdas „*Skaitymas yra naudingas ir prasmingas poilsis*“, „*Teikia malonumą, lavina retorinius įgūdžius. Pastarasis faktas rodo, kad politikai neskaito Šekspyro sonetų*“.

Kita dalis ($n = 6$) projekto dalyvių skaitymą siejo tik su nauda: naujos žinios, vaizduotės, retorikos ir proto lavinimas, žodyno plėtojimas. Trys apklausoje dalyvavę

mokiniai skaitymą sutapatino su įsijautimu ir galimybe atsipalaiduoti, atitrūkti nuo kasdienių minčių ar problemų: „*Skaitydami įdomias knygas žmonės tarsi patenka į kitą pasaulį, įsijaučia*“; „*skaitymas padeda atsitraukti nuo minčių, pamiršti savo problemas ir įsijausti į kito žmogaus vaidmenį. Tai pavyksta ne kiekvienam, todėl ne visi mėgsta skaityti*“; „...*skaitydama galiu pati sukurti siužetus, pasinerti į knygų herojų gyvenimus, kartais net susitapatinti*“.

Vienas iš mokinių teigė, kad „*skaityti yra gerai. Ne visiems užtenka kantrybės paskaityti, kol knyga pasidaro įdomi*“. Diskusijos dalyviai išsakė mintį, kad skaitymas yra pranašumas, tačiau nepritarė teiginiui, kad „*tarp skaitančių žmonių vyrauja nuomonė: skaityti – gerai, neskaityti – blogai. Nemanau, kad neskaitantis žmogus yra blogesnis, nors skaitymas yra privalumas*“.

Kai kurie mokiniai teigė negalintys nurodyti priežasčių, kodėl žmonės neskaito: „*Nelabai įsivaizduoju, kodėl žmonės gali nemėgti skaityti*“; „*Daugelis nežino, kas yra skaitymas. Jei pabandytų, gal patiktų ir atrastų naują užsiėmimą*“.

Diskusijoje buvo išsakyta nuomonė, kad skaitymas yra įdomus užsiėmimas:

„*Kai skaitai, gera atsipalaiduoti ir palavinti vaizduotę. Todėl žmonės turėtų daugiau skaityti, jiems būtų lengviau*“; „*Galima sakyti, kad skaityti yra įdomiau, nei sėdėti prie televizoriaus ar žiūrėti beprasmius kompiuterinius žaidimus... Bet juk aš žiūriu televizorių, žaidžiu kompiuterinius žaidimus ir skaitau*“; „*Man patinka skaityti knygas, tačiau kai perskaitau vieną – ne visada noriu iš karto skaityti kitą*“.

Iš atsakymų matyti, kad šiems tiriamiesiems svarbiausia yra pats skaitymo procesas. Skaitymą jie sieja su pojūčiais ir emocijomis, kurias gauna skaitant ir po skaitymo. Galima daryti prielaidą, kad radus teigiamą santykį, ryšį su knyga, jos autoriumi ir herojais, išgyvenami jausmai, kurie skatina ir vėl ieškoti panašių potyrių. Mokiniai pabrėžia, kad svarbu skaityti įdomias knygas, kitaip gali nepavykti įsijausti ir skaityti bus neįdomu.

Norėta išsiaiškinti, kokio žanro literatūrą patinka skaityti VIII klasės mokiniams. Didžioji dalis būsimų projekto dalyvių (n = 11) renkami nuotykių, fantastinę literatūrą. Mokiniai nurodė, kad skaito: „... *nuotykių, detektyvus, kartais fantastines*“; „*Labiausiai patinka fantastinio, nuotykinio žanro knygos*“. Kiek rečiau (n = 5) mokiniai nurodė, kad skaito siaubo, istorinio žanro, detektyvus ar romanus: „*Labiausiai žavi istoriniai, nuotykiniai romanai. Patinka kurti senovinius siužetus savo galvoje, o taip pat susipažinti ir žvilgtelti į praeitį*“; „*Romanus, apsakymus, nuotykių... Priklauso nuo nuotaikos*“; „*Beveik neskaitau, bet šiaip mėgstu siaubo arba komedijos žanrus*“; „*Dažniausiai skaitau romanus, siaubo knygas. Nelabai patinka fantastinės knygos, nes jose būna įvairių nesąmonių, bet kai kurios būna geros*“.

Trys tiriamieji nurodė, kad skaito labai įvairią literatūrą, kurią rekomenduoja draugai ar artimieji: „... *pradedant nuo magiškojo realizmo ir baigiant filosofija*“; „*Neturiu savo*

mėgiamo stiliaus, todėl skaitau tas knygas, kurias rekomenduoja aplinkiniai žmonės“; „Įvairias, neseniai išleistas, rekomenduotas draugų...“

Keli atsakymai parašyti abstrakčiai, be išsamesnio paaiškinimo: „*Visokias*“; „*Idomias*“.

Keli tiriamieji nurodė, kad mėgsta skaityti knygas, kurios skatina susimąstyti: „*Mėgstu skaityti knygas, kuriose yra mintis, bet ir pats skaitymas nėra kankynė. Nemėgstu „tuščių“ knygų“*; „... *kurioje yra ne tik nuotykių, bet ir apmąstymai, jausmai, turi užslėptą prasmę.*“

Tik vienas tiriamasis laisvalaikiu skaityti renkasi specializuotą literatūrą apie automobilius. Iš atsakymų matyti, kad mokiniams svarbu, jog knyga būtų įdomi, skaitymas teiktų malonumą.

Focus grupės interviu metu išryškėjo, kad paaugliai renkasi skaityti įvairius žanrus, bet ne visada noriai, dažniausiai skaito knygas pagal mokyklos rekomenduojamą knygų sąrašą. Mokiniai pabrėžė, kad „*neįdomios knygos ir neįdomu tokias skaityti*“. Galima manyti, kad ši priežastis tampa ir skaitymo motyvacijos praradimo priežastimi.

Antrame projekto etape projekto dalyviai išbandė skaitymo praktikumo metodiką, kuri susideda iš keturių pagrindinių dalių:

- pamokėlė;
- skaitymas;
- pokalbiai;
- reakcija.

Pamokėlė – tai trumpa, kryptinga pamokėlė, skirta konkrečiai idėjai ar temai, su kuria norima supažindinti mokinius. Jų metu paaugliams buvo aiškinama, kaip vyks skaitytojų praktikumas, aptariamais svarbūs skaitymo ar rašymo klausimai.

Siekiant skatinti projekto dalyvius aktyviai skaityti buvo sudarytos sąlygos ilgalaikiam skaitymui tylomis. Visi mokiniai skaitė tai, ką mėgsta ir gali skaityti. Skaitymo etapo metu visi projekto dalyviai privalėjo skaityti. Iš pradžių tam skiriama apie 15–20 minučių. Kai mokiniai pripranta prie savarankiško skaitymo, šis laikas palaipsniui buvo ilginamas iki 30 minučių ar daugiau.

Tai, kas perskaityta, buvo aptariama pokalbių apie skaitymą metu, per kuriuos visada buvo diskutuojama apie skaitomą straipsnį ar knygą, kaip jie patinka projekto dalyviams, analizuojama, kaip mokiniams supranta skaitomą kūrinį.

Reakcija į skaitymą sudaro galimybę palaikyti ilgalaikį dialogą ir turi didelę įtaką, kad skaitytojas taptų mąstančiu skaitytoju. Siekiant sužinoti paauglių reakciją į perskaitytą tekstą, jie buvo prašomi pildyti dialogų žurnalus. Dialogų žurnalo rašymo tikslas – ugdyti mokinių mąstymą apie skaitymą ir padrašinti juos kūrybiškai dalytis savo reakcija su kitais. Aptarimų metu grupė buvo supažindinama su nauja knyga bei autoriumi arba paprasčiausiai papasakojama, kuo ta knyga gali būti kitiems įdomi.

Praktikumo pabaigoje mokiniai buvo prašomi parašyti refleksijas apie pravestą skaitymo praktikumą ir, jei kilo, naujų minčių apie skaitymą.

Kokybinė refleksijų analizė parodė, kad visiems projekto dalyviams tokie skaitymo seminarai jiems patiko, buvo įdomu sužinoti, ką skaito kiti, kaip pristatyti knygą:

„Įdomi pamoka“; „Patiko. Buvo įdomu sužinoti, ką skaito bendraklasiai, jų nuomonė į knygas. Sužinojau, kas yra kritinis mąstymas“; „Buvo įdomu sužinoti, ką skaito kiti“; „Sužinojau, kaip pristatyti knygą, išreikšti mintis. Sužinojau, kas yra kritinis mąstymas ir kad reikia skaityti, nes tai padeda bendravimui, išsilavinimui ir vaizduotei“; „Pamoka gan įdomi. Žmogaus požiūrio į knygas beveik neįmanoma pakeisti“; „Sužinojau, kad skaityti būtina dėl bendravimo. Daugiau žinosi posakių...“; „Pamokos paįvairino mokyklinę monotonią. Aš skaitau, nes skaitymas suteikia didelį estetinį pasitenkinimą“; „Pamokos paliko įspūdį. Neįprasta.“

Respondentai minėjo, kad knygų pristatymas juos paskatino daugiau skaityti, pasidomėti lietuvių autorių literatūra:

„Išgirdau naujų knygų pavadinimų, stengsiuosį jas perskaityti“; „Pakilo noras skaityti daug gerų knygų. Bet svarbiausia, kokybiškai“; „Buvo įdomu. Prisiminiau anksčiau skaitytas knygas. Norėčiau perskaityti kelias įdomias knygas“; „Prisiminiau anksčiau skaitytas knygas. Dabar perskaitysiu keletą knygų“; „Diskusija paskatino pasidomėti lietuvių autorių kūriniais. Manau, kiti irgi susidomės skaitymu“; „Galbūt, daugiau pasidomėsiu lietuvių literatūra.“

Keletas tiriamųjų, anksčiau prisipažinusių, kad nemėgsta skaityti, pažadėjo nuo šiol pradėti skaityti, nes tai naudingas ir reikalingas užsiėmimas:

„Pasikeitė požiūris į skaitymą. Sužinojau, kad skaitant daug galima sužinoti ir išmokti“; „Jau anksčiau norėjau pradėti skaityti... Dabar planuoju skaityti pradėtą ir nebaigtą knygą. Pradeda dominti“; „Nuomonė pasikeitė į gerą pusę. Skaitymas reikalingas ir svarbus. Padėjote tai suvokti. Buvo įdomu. Tikrai pradėsiu skaityti, kaip ir anksčiau.“

Remiantis analitiniu tiriamuoju metodu ir stebėjimu, pateikiamas biblioterapijos elementų taikymo socialinio pedagogo darbe modelis (1 pav.), kurį sudaro trys pagrindiniai etapai – pasirengimo, įgyvendinimo ir analizės.

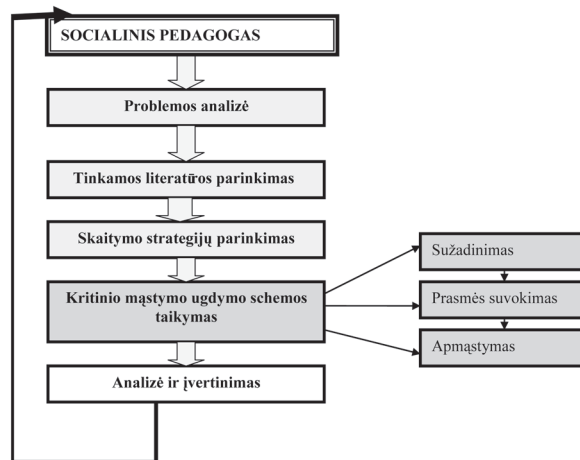
Pirmajame etape, siekiant parengti individualios problemos sprendimo planą, pirmiausia socialinis pedagogas turi detaliai išanalizuoti paauglio problemą bei jos atsiradimo priežastis ir nustatyti priemones ir būdus, kaip jam padėti. Toliau, taikant biblioterapijos metodą, socialinis pedagogas kruopščiai parenka literatūrą, tinkančią konkretaus amžiaus grupės paaugliams ir susijusią su išskirtos problemos sprendimo galimybėmis.

Kadangi ne visi paaugliai mėgsta skaityti, socialinio pedagogo užduotis parinkti tekstą ir apskaičiuoti, kiek per užsiėmimą turėtų būti perskaityta. Šiame etape patelkiamas gimtosios kalbos mokytojas, kuris žino konkretaus paauglio skaitymo

sugebėjimus ir gali patarti. Socialinis pedagogas drauge su mokytoju turėtų išrinkti ištrauką, pasakojančią apie esminį įvykį, kuris vėliau bus paauglio analizuojamas. Toliau derėtų apgalvoti, kokius būdus ir strategijas socialinis pedagogas galėtų taikyti dirbdamas su konkrečiu vaiku.

Antrajame etape, taikant kritinio mąstymo ugdymo schemą, skaitomas ir analizuojamas tekstas. Ši schema paremta trijų pakopų – sužadinimo, prasmės suvokimo ir apmąstymo – įgyvendinimu skaitymo procese. Sužadinimo pakopoje parenkami tokie metodai, kurie paskatintų paauglį išsakyti savo nuomonę tam tikru klausimu. Sudominus paauglį bei paskatinus jį prisiminti viską, ką žino tam tikra tema, galima pereiti į prasmės suvokimo pakopą, kurioje skaitomas tekstas. Kad skaitymas nebūtų paviršutiniškas, o apmąstomas, rekomenduojama naudoti metodus, kurie padeda kontroliuoti skaitymą. Ypatingas dėmesys, taikant biblioterapijos elementus ugdymo procese, skiriamas apmąstymo pakopai. Refleksija ir apmąstymas svarbūs, siekiant, kad paauglys ne tik sužinotų apie panašią į jo problemą, bet ir įvertintų savo galimybes keisti esamą situaciją. Rašydamas refleksiją ar piešdamas patirtą įspūdį, paauglys labiau išsigilins į nagrinėtą situaciją ir užfiksuos savo požiūrį, nuomonę, būsimą – norimą elgesį ir kt.

Trečiajame etape socialinis pedagogas analizuoja ir fiksuoja taikyto modelio pranašumus, trūkumus, apmąsto ir vertina pasiektą rezultatą.

1 pav. Biblioterapijos elementų taikymo socialinio pedagogo darbe modelis

Šį modelį galima taikyti ir dirbant su grupe. Grupinis socialinės pagalbos metodas taikytinas tokiose situacijose, kai aplinkos vaidmuo akivaizdus ir iškilusios problemos siejasi su daugybe panašių situacijų, o poreikiai reikalauja platesnės koordinacijos ir profilaktinės bei mokomosios orientacijos. Grupinė veikla, pasidalijimas jausmais su kitais žmonėmis, turinčiais tokių pačių problemų, leidžia žmogui pajauti, kad jis nėra pasaulio išimtis. Buvimas grupėje, palaikymo jautimas pažadina vidines galias kovoti dėl pergalės ir tikėjimo, kad už pastangas bus atlyginta teigiamais sprendimo rezultatais (Indrašienė, 2004). Jeigu kiekvienas grupės narys sugebės įgyvendinti dvi pagrindines bendravimo vertybes – pajusti bendrumo jausmą ir asmenybės autonomiją – asmenybė tobulės ne kitų sąskaita, o bendri tikslai bus pasiekiami neužgožiant individualybės (Psichologija studentui, 2005).

Apibendrinant galima teigti, kad socialinis pedagogas darbe su paaugliais gali taikyti biblioterapijos metodo elementus kaip itin veiksmingą būdą formuojant asmens teigiamas charakterio savybes bei kitus įgūdžius, būtinus sėkmingam asmeniniam, profesiniam ir visuomeniniam gyvenimui.

Išvados

- Biblioterapija yra veiksmingas būdas gydyti asmens emocinius, psichologinius sutrikimus, patirtus praradimus ir išgyventas nesėkmes ar traumas. Skaitymas stiprina žmogaus pasitikėjimą savo dvasios ir kūno jėgomis, žadina viltį, atitraukia nuo sunkių minčių, dvasinių traumų, palengvina adaptaciją, pakelia nuotaiką.
- Socialinis pedagogas, dirbdamas su paaugliais, gali taikyti biblioterapijos metodo elementus kaip itin veiksmingą būdą, padedanti spręsti iškilusius emocinius, psichologinius sunkumus, taip pat formuojant asmens teigiamas charakterio savybes bei kitus įgūdžius, būtinus sėkmingam asmeniniam, profesiniam ir visuomeniniam gyvenimui.
- Mokiniai, kurie išskirti kaip motyvacijos skaityti neturintys, vertina skaitymą ne tik kaip malonią laisvalaikio praleidimo formą, bet ir vieną iš būdų lavinti bręstančiam žmogui reikalingus įgūdžius, kurie pagelbės sėkmingam socialiniam bendravimui, profesinei karjerai ir nuolatiniam tobulėjimui.
- Suprasdami skaitymo svarbą, mokiniai knygų skaitymą renkasi labiau dėl malonaus potyrio nei dėl noro lavinti retoriką ir kitus gebėjimus. Su įdomumu skaito tada, kai to daryti neverčia suaugusieji, jei įdomi knyga arba jei skaitytojas turi gebėjimą įsijausti į herojaus vaidmenį.

Literatūra

1. Barath A. Sabljak L. Permainos // Bibliografija gydant vaikų ir jaunuolių karo traumas. Vilnius: Garnelis, 2001 (4), p. 14–19.
2. Černienė J. Paauglių, turinčių laikysenos sutrikimų, savimonės ypatumai: magistro darbas. Vilnius 2002, p. 13–24.
3. Daujotytė V. Žvirblių takas // Skaitymas: džiaugsmas, mokymasis, mokymas. Vilnius, 2008 (2), p. 25–27.
4. Daujotytė-Pakerienė V. „Apie skaitymo džiaugsmą ir naudą“ // <http://gimtasizodis.w3.lt/daujot_04_1.htm>.
5. Dereškevičius P., Rimkevičienė V., Targamadzė V. Mokyklos nelankymo priežastys. Vilnius, 2000.
6. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. Aš myliu kiekvieną vaiką. Vilnius: Valsitybinis leidybos centras, 1996, p. 9–15.
7. Gučas A. Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas: Šviesa, 1990, p. 211–259.
8. Indrašienė V. Socialinio ugdymo technologijos. Vilnius 2004, p. 80–81.
9. Janavičienė D. Biblioterapijos, skaitymo ir gyvenimo kokybės sąsajos: tarpdisciplininis požiūris // <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/knygot/44/straipsniai/str16.pdf>>.
10. Kvieskienė G. Pozityvioji socializacija. Vilnius, 2005, p. 102–104.
11. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos I–X klasės. Vilnius: Leidybos centras, 1997, p. 10–33.
12. Lisabonos strategijos įgyvendinimas // pranešimas parengtas 2005 m. kovo 22–23 d. Europos vadovų tarybos pavedimu // <http://www.lrtt.lt/Lietuva%20EESRK/Lisabona%20is%20Kvedaraites/ces1468-2005_d_lt.pdf>.
13. LR švietimo įstatymas Nr. IX-1630, 2003-06-17 // Žin. 2003, Nr. 63-2853 (2003-06-28).
14. Mardziah Hayati Abdullah, What is bibliotherapy? // <<http://www.indiana.edu/~reading/ieo/digests/d177.html>>.
15. Navickaitė A., Daukšienė D., Jarienė R. Efektyvaus skaitymo strategijos: skaitymo praktikumas. Vilnius: ŠDC, 2007.
16. Penkauskienė D. Kritinio mąstymo ugdymas: teorija ir praktika. Vilnius: Garnelis, 2001, p. 11.
17. PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) – Tarptautinis skaitymo gebėjimų tyrimas. 2001.

18. PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) – Tarptautinis skaitymo gebėjimų tyrimas. 2006.
19. PISA (Programme for International Student Assessment) – Tarptautinė moksleivių vertinimo programa. 2006.
20. Psichologija studentui. Kaunas, 2005, p. 240.
21. Raguotienė G. Atversta knyga. Vilnius 2008, p. 25.
22. Skaitymo skatinimo ir kalbos gebėjimų ugdymo koncepcija // <<http://www3.lrs.lt/docs2/DPSLIZZG.DOC>>.
23. Socialinės pedagogikos studijų programa // <<http://www.aikos.smm.lt/aikos/webdriver.exe?kalba=lt&kodas=61205S202&MIval=/Programa.html>>.
24. Socialinio pedagogo instrukcija Nr. 1691, 2002.
25. Šulcienė D. Rubinaitis // Knyga paauglio vertybių kontekste. Vilnius, 2001 (2), p. 3–4.
26. Šventickas A. Šventickienė A. Vyresniųjų paauglių grožinės literatūros skaitymo nuostatos dabarties sąlygomis // <<http://www.cceol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=240987a0-4a92-4bcc-8c64-ad0cc0f16a9e>>.
27. Švietimo gairės. Vilnius, 2002, p. 13, 137.
28. Tijūnėlienė O. Žvirblių takas // Vaikystės knyga IV klasės mokinio gyvenime. Vilnius, 2008 (2), p. 32.
29. Vyšniauskytė-Rimkienė J., Kardelis K. Paauglių reputacijos tarp bendraamžių raiška sociometrinio statuso grupėse // <<http://medicina.kmu.lt/0506/0506-111.pdf>>.
30. Žukauskienė R. Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai, 2002.

Valdonė Indrašienė – socialinių mokslų (edukologijos) daktarė, Vilniaus pedagoginio universiteto Socialinės komunikacijos instituto Socialinės pedagogikos katedros vedėja, docentė; mokslinių interesų sritys: ugdymo technologijos, socialiniai tyrimai; adresas: Studentų g. 39, LT-08106 Vilnius, Lietuva; el. paštas valdone.indrasiene@vpu.lt

Eglė Kapociūtė – socialinių mokslų (edukologijos) magistrė, Vilniaus pedagoginio universiteto Socialinės komunikacijos instituto Socialinės pedagogikos katedros asistentė; mokslinių interesų sritys: kritinio mąstymo ugdymas, biblioterapija, socialinio ugdymo technologijos; adresas: Studentų g. 39, LT-08106 Vilnius, Lietuva; el. paštas egle.kapociute@gmail.com